TEST PUTATIVNÍ KRIMINALITY

Martin Šrubař, Lenka Kujevská, Lenka Hasoňová

Putativní kriminalita

Při laických i odborných diskuzích na téma kriminality se diskutující často dostanou také k osobnosti pachatele. Existuje celá řada výzkumů mapujících osobnost pachatele, jeho sociální původ, mnoho výzkumů pojednává také o okolnostech či spouštěčích kriminálního jednání. Porovnává se četnost a typologie trestných činů páchaných muži a ženami, pozornost je věnována i věku pachatelů a jejich tendencím k recidivě. Náš dotazník nechce měřit nic z výše uvedeného, pozornost věnujeme pojmu „putativní kriminalita“, který lze vysvětlit jako připravenost slušných lidí dopustit se kriminálního jednání za předpokladu, že nebude odhaleno a stíháno (Čírtková, 1998).

Čírtková dále uvádí, že drtivá většina odhalených pachatelů jsou tzv. příležitostní pachatelé, u kterých ani detailní rozhovor s psychologem neobjasní, proč se trestné činnosti dopustili. Je pravděpodobné, že tito pachatelé se ke svému činu odhodlali proto, že se dostali do situace, kterou vyhodnotili jako bezrizikovou(Čírtková, 2004). Jinými slovy, pachatelem trestného činu či přinejmenším přestupku se může stát prakticky kdokoliv, jakýkoliv „slušný člověk“ pokud ovšem nabude dojmu, že nebude odhalen.

Tvorba položek a testových škál

Náš dotazník tvoří celkem 12 položek, z toho 2 jsou inverzní. Při vyhodnocování dat jsme si uvědomili, že počet inverzních položek měl být vyšší.

Část otázek jsme formulovali tak, že si respondenti měli představit určité situace a popřemýšlet, jak by v nich teoreticky reagovali. Podle komentářů jsme zjistili, že s tím měli některé osoby problém. Komplikace však spočívala spíše v citlivém tématu dotazníku. Zbylými otázkami jsme se ptali přímo na jejich kriminální skutky. V té souvislosti nás napadá, nakolik nám respondenti důvěřovali, že dotazník je anonymní (i když byli předem informováni), mohli se např. stydět a údaje zkreslit.

Metoda popisovaná v tomto textu není skutečným psychologickým testem! Vznikla v rámci cvičení z psychometrie na KPCH FF UPOL a je pouze didaktickou pomůckou. Jakékoli jiné využití je na vlastní nebezpečí.

Jednotlivé položky obsahují uzavřené odpovědi, jedná se o Likertovu škálu se čtyřmi možnostmi odpovědí (naprosto souhlasím / spíše souhlasím / spíše nesouhlasím / naprosto nesouhlasím). Tím, že jsme nezařadili pátou možnost odpovědi, nutíme respondenty vybrat si jednu z alternativ – chtěli jsme omezit počet neutrálních odpovědí typu „nevím“, „někdy“ apod. Velkého počtu těchto odpovědí jsme se obávali, neboť by mohli oslabit validitu výzkumu.

#	Znění položky	Pozn.
1	Souhlasím se rčením „příležitost dělá zloděje„.	
2	Pravidla jsou od toho, aby se porušovala.	
3	Když najdu cenný předmět (ztracený mobil, šperk, peněženku, apod.), vše buď vrátím majiteli nebo odevzdám na obecní úřad či jiné místo k tomu určené.	inverzní
4	Pokud bych se někdy dopustil/a jednání, které je chápáno jako trestné (krádež, řízení pod vlivem alkoholu, nevrácení nalezené věci,...) a toto jednání by nebylo odhaleno a potrestáno, pravděpodobně bych měl/a větší tendenci ho zopakovat.	
5	Nemorálního jednání bych se nedopustil/a ani tehdy, pokud bych měl/a jistotu, že nebude nikdy odhaleno.	inverzní
6	Pokud bych chtěl/a něco ukrást, udělal/a bych to raději sám (bez pomoci kohokoliv dalšího).	
7	Již se mi stalo, že jsem měl/a v úmyslu spáchat trestný čin/přestupek, ale strach z jeho odhalení mi v jednání zabránil.	
8	Již jsem se dopustil/a jednání, které je považováno za přestupek (rušení nočního klidu, vandalismus, drobná krádež,...).	
9	Jako dítě jsem tajně kradl/a ovoce z cizích zahrad.	
10	Pokud bych měl/a v úmyslu něco ukrást, udělal bych to na místě, kde je hodně lidí.	
11	Bydlím v kraji, který je v rámci ČR vnímán jako chudý (tzn. je zde nižší průměrná mzda, vyšší nezaměstnanost apod.).	
12	Již jsem se dopustil/a trestného činu, který však nebyl odhalen.	

Výzkumný soubor

Data jsme získali v termínu od 10.10.2016 do 4.12.2016 a podařilo se nám získat výzkumný soubor o rozsahu 291 respondentů z toho 72 mužů a 219 žen. Soubor jsme získali příležitostným výběrem a metodou sněhové koule. Test nám zopakovalo 19 respondentů. Ze souboru jsme vyřadili respondenty, u kterých nekompatibilita dosahovala 100 a více bodů, dále jsme se rozhodli vyřadit 2 respondenty, u nichž máme velké podezření, že otázky ani nečetli a jen označili odpovědi (extrémně krátký čas testu, opakující se odpovědi). Po očištění dat nám tedy zůstalo 285 respondentů. Jejich věk se pohyboval v rozmezí 14 - 67 let,

Metoda popisovaná v tomto textu není skutečným psychologickým testem! Vznikla v rámci cvičení z psychometrie na KPCH FF UPOL a je pouze didaktickou pomůckou. Jakékoli jiné využití je na vlastní nebezpečí.

průměrný věk pak byl 32,26 let. Zvažovali jsme také vyřadit ze souboru dvě 14ti leté dívky, nicméně jsme tak nakonec neučinili, neboť se domníváme, že v tomto věku již bezpečně chápou obsah otázek a jsou schopny na ně smysluplně odpovědět. 48 respondentů nám neodpovědělo jednoznačně na validizační kritérium, přesto jsme se rozhodli s těmito daty dále pracovat.

Explorační faktorová analýza

Před analýzou jsme se rozhodli vyřadit položku č. 11 *Bydlím v kraji, který je v rámci ČR vnímán jako chudý (tzn. je zde nižší průměrná mzda, vyšší nezaměstnanost apod.).*Domnívámese nyní, že tato položka nesouvisí s mírou putativní kriminality.Socioekonomické aspekty s mírou kriminality bezesporu korelují, avšak v našem testu toto nebereme v úvahu, zařazení této položky nyní hodnotíme jako mylné.

Použili jsme metodu hlavních komponent a na základě výsledků vlastních čísel, kde vlastní číslo prvního faktoru vyšlo 2,54 a druhého faktoru jen 1,27 jsme se přiklonili k možnosti použít pouze jeden faktor a ten jsme pojmenovali jako postoj ke kriminálnímu jednání.

Tabulka rotovaných faktorových zátěží:

Položka	**Postoj ke kriminálnímu jednání**
1	-0,39
2	-0,40
3R	0,39
4	-0,45
5R	0,31
6	-0,34
7	-0,62
8	-0,65
9	-0,63
10	-0,21

Metoda popisovaná v tomto textu není skutečným psychologickým testem! Vznikla v rámci cvičení z psychometrie na KPCH FF UPOL a je pouze didaktickou pomůckou. Jakékoli jiné využití je na vlastní nebezpečí.

12	-0,65
Výkl.rozptyl:	2,54
Prp.rozptyl:	0,23

Pro přehlednost vkládáme sutinový graf.

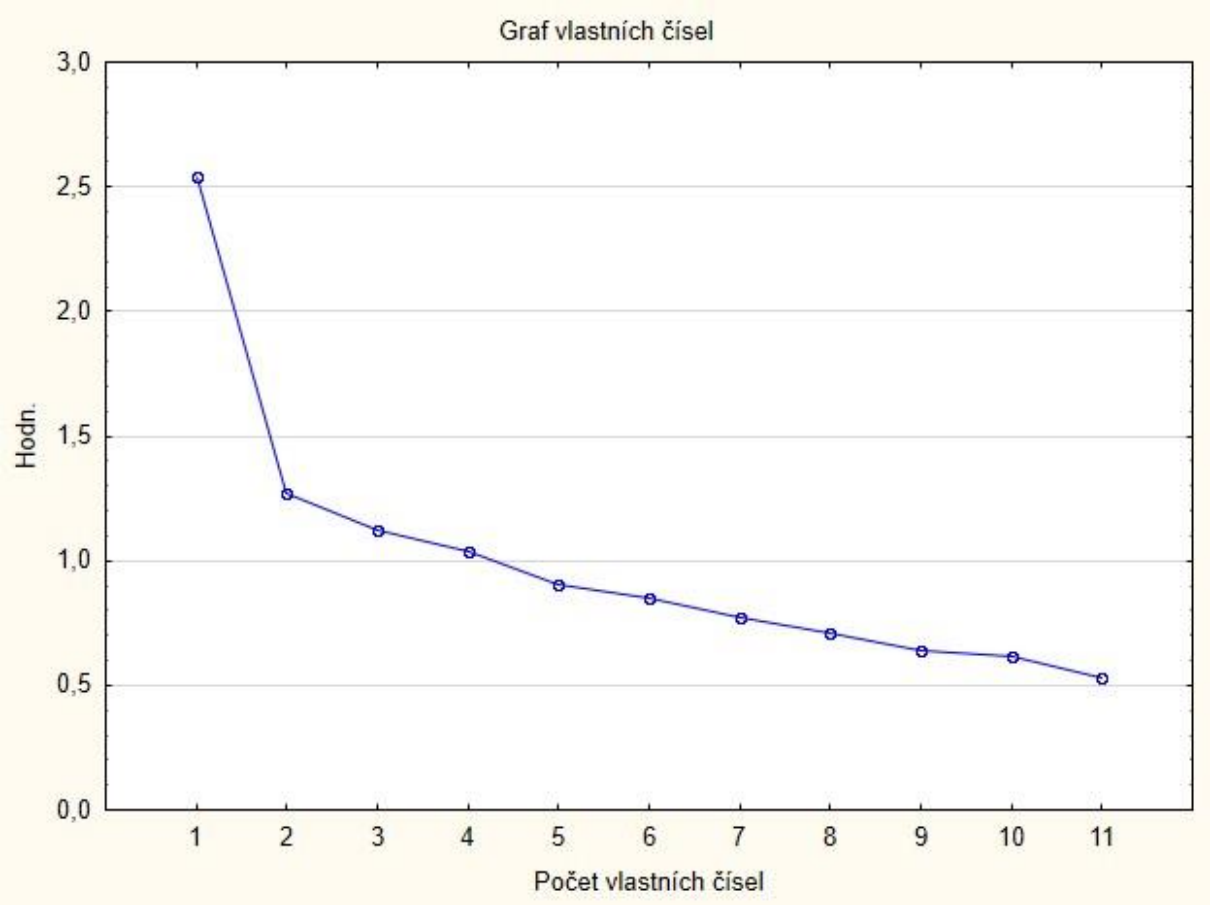

Testové škály a výpočet hrubého skóru

Z výše uvedeného vyplývá, že pracujeme s jednodimenzionální metodou. Inverzně jsme skórovali položky č.3 a 5.

Pro výpočet hrubého skóru jsme jednoduše sečetli odpovědi na všechny otázky. To znamená HS= p1+p2+(5-p3)+p4+(5-p5)+p6+p7+p8+p9+p10+p12.

Pro převedení na z-skóry jsme vycházeli z lineární transformace $Z = \frac{HS - M}{SD}$ a pro převedení na t-skóry jsme postupovali podle vzorce:

z-skór * sm. odchylka + průměr, tj. z-skór * 10+50

Metoda popisovaná v tomto textu není skutečným psychologickým testem! Vznikla v rámci cvičení z psychometrie na KPCH FF UPOL a je pouze didaktickou pomůckou. Jakékoli jiné využití je na vlastní nebezpečí.

Důkazy o reliabilitě metody

Split-half

Po rozdělení položek na sudé a liché, reliabilita činí 0,64.

Vnitřní konzistence

Pro odhad vnitřní konzistence jsme použili výpočet Cronbachovy alfa, která činí 0,65.

	Průměr po odstranění	**Korelace celku s položkou**	**alfa po odstranění**
p1	29,56	0,26	0,63
p2	29,08	0,26	0,63
p3	28,79	0,26	0,63
p4	29,11	0,29	0,63
p5	29,28	0,18	0,65
p6	30,01	0,22	0,64
p7	29,08	0,41	0,60
p8	29,47	0,43	0,60
p9	29,51	0,43	0,60
p10	28,99	0,14	0,65
p12	28,71	0,43	0,60

Průměrná doba odpovědí jednoho respondenta byla 137 sekund. Tento údaj byl však zkreslen několika extrémními údaji (např. 1333 nebo 2469 s.), kdy se zdá, že respondenti přerušili práci s testem a vrátili se k němu až po pauze. Pokud bychom se rozhodli korigovat dobu výrazně přesahující průměr na položku, tj. veškeré položky s časem 60 a více sekund nahradit průměrnou hodnotou ostatních položek respondenta, dostali bychom průměrný čas na test přijatelných 105 sekund.

Extrémní hodnoty a průměrná doba na položku nám naznačují, že položky č. 4,5 a 6 by mohly být lépe formulovány (viz komenty respondentů), nebo byly jednoduše shledány respondenty jako nejobtížnější k zodpovězení.

Metoda popisovaná v tomto textu není skutečným psychologickým testem! Vznikla v rámci cvičení z psychometrie na KPCH FF UPOL a je pouze didaktickou pomůckou. Jakékoli jiné využití je na vlastní nebezpečí.

Reliabilita našeho výzkumu není dostatečně silná. Pokud bychom chtěli zjistit, kolik stejně kvalitních položek musíme do testu ještě přidat, abychom získali vyšší reliabilitu, použijeme tzv. prorocký vzorec. Po jeho výpočtu jsme zjistili, že, aby reliabilita dosáhla alespoň 0,8 a dalo se s dotazníkem pracovat v praxi, museli bychom do dotazníku zařadit dalších 13 položek.

Stabilita v čase

Náš test zopakovalo 19 respondentů, z toho jeden při prvním testování neodpověděl na validizační otázku, do výpočtu reliability ho ale přesto zahrnujeme. Minimální doba mezi dvěma testy činila 8 dnů a nejdelší doba, za kterou respondent test zopakoval, činí 18 dnů.
Stabilitu testu v čase jsme spočítali pouze z cvičných důvodů, protože si uvědomujeme, že nemá žádnou váhu ji ověřovat pouze s daty 19 respondentů. Korelace test-retest nám vyšla 0,82.

Důkazy o validitě metody

Jako validizační kritérium jsme si zvolili otázku: *Myslíte si, že kdyby dočasně všichni lidé ,jakoby ,,zkameněli,,a vy jste tedy měl/a zaručeno, že vás nikdo neodhalí, že by jste byl schopný/á např. odnést si z banky a jiných obchodů finanční hotovost, šperky a další předměty, které si jinak nemůžete dovolit koupit? Odpovídejte, prosím, ano/ne.*

Ptáme se tedy přímo na připravenost jedince dopustit se kriminálního jednání za předpokladu, že by měl jistotu neodhalení. Uvědomujeme si ale, že zde hrozí riziko zkreslení odpovědi, poněvadž přestože byl dotazník anonymní, někteří respondenti se můžou za svou odpověď stydět. S tím možná souvisí i vysoké číslo respondentů, kteří nám neodpověděli vůbec.

K výpočtu validity nám slouží data od 238 respondentů, 47 jsme museli vyřadit, protože odpověď na validizační kritérium neuvedli.

Předpokládáme, že ti respondenti, kteří odpověděli na validizační otázku „ne“, dosáhnou vyššího počtu bodů v celém testu než ti, co odpověděli „ano“. Z níže uvedené tabulky vyplývá, že tento rozdíl v hrubém skóru jsou 4 body, což nesvědčí o vysoké validitě testu. Tedy o tom, že test skutečně měří postoj k putativní kriminalitě. Pro ověření jsme se ještě rozhodli použít Mann-Whitneyův U test, kde p-hodnota=0,927 (U=14, Z=0,09). Výsledek

Metoda popisovaná v tomto textu není skutečným psychologickým testem! Vznikla v rámci cvičení z psychometrie na KPCH FF UPOL a je pouze didaktickou pomůckou. Jakékoli jiné využití je na vlastní nebezpečí.

tedy není signifikantní a na našich datech se neprokázalo validizační kritérium. Ostatně to souvisí i s výší reliability našeho testu. Řešením by bylo přeformulovat některé otázky a zařadit jich více, zejména pak inverzních.

Validizační kritérium - odpověď	Počet respondentů, kteří zvolili tuto odpověď	Rozpětí skóre	Průměr skóre (po zaokrouhlení)
ANO	57	19 - 41	29
NE	181	21 - 44	33

Orientační normy

Domníváme se, že v našem případě nemá smysl dělat normy dělené dle věku a pohlaví respondentů. Jednat s těmito kategoriemi při analýze nepracujeme a současně bychom potřebovali více respondentů, aby byly údaje reprezentativní.

Přesto je zde – čistě z tréninkových důvodů – uvádíme. Vypracovány jsou pro soubor, se kterým se pracovalo při faktorové analýze.

Průměry a směrodatné odchylky:

Věková skupina:	Muži průměr (sm. odchylka)	Ženy průměr (sm. odchylka)
14-18 let	27,25 (2,95)	32,14 (5,84)
19-30 let	30,75 (4,89)	32,66 (4,49)
30 a více let	30,28 (5,32)	33,00 (4,83)

Bez zohlednění věku a pohlaví: průměr – 32,17 bodů, sm. odchylka – 4,92

Tabulka pro převod na T-skór pro muže:

M 14-18	
HS	**T-skóre**
19	**22**
20	**25**
21	**29**

M 19-30	
HS	**T-skóre**
17	**22**
18	**24**
19	**26**

M 30+	
HS	**T-skóre**
15	**21**
16	**23**
17	**25**

Metoda popisovaná v tomto textu není skutečným psychologickým testem! Vznikla v rámci cvičení z psychometrie na KPCH FF UPOL a je pouze didaktickou pomůckou. Jakékoli jiné využití je na vlastní nebezpečí.

22	**32**
23	**36**
24	**39**
25	**42**
26	**46**
27	**49**
28	**53**
29	**56**
30	**59**
31	**63**
32	**66**
33	**70**
34	**73**
35	**76**
36	**80**

20	**28**
21	**30**
22	**32**
23	**34**
24	**36**
25	**38**
26	**40**
27	**42**
28	**44**
29	**46**
30	**49**
31	**51**
32	**53**
33	**55**
34	**57**
35	**59**
36	**61**
37	**63**
38	**65**
39	**67**
40	**69**
41	**71**
42	**73**
43	**75**
44	**77**
45	**79**

18	**27**
19	**29**
20	**31**
21	**33**
22	**34**
23	**36**
24	**38**
25	**40**
26	**42**
27	**44**
28	**46**
29	**48**
30	**50**
31	**51**
32	**53**
33	**55**
34	**57**
35	**59**
36	**61**
37	**63**
38	**65**
39	**66**
40	**68**
41	**70**
42	**72**
43	**74**
44	**76**
45	**78**
46	**80**

Metoda popisovaná v tomto textu není skutečným psychologickým testem! Vznikla v rámci cvičení z psychometrie na KPCH FF UPOL a je pouze didaktickou pomůckou. Jakékoli jiné využití je na vlastní nebezpečí.

Tabulka pro převod na T skór pro ženy:

Ž 14 -18	
HS	**T-skóre**
15	**21**
16	**22**
17	**24**
18	**26**
19	**28**
20	**29**
21	**31**
22	**33**
23	**34**
24	**36**
25	**38**
26	**40**
27	**41**
28	**43**
29	**45**
30	**46**
31	**48**
32	**50**
33	**52**
34	**53**
35	**55**
36	**57**
37	**58**
38	**60**
39	**62**
40	**64**
41	**65**
42	**67**

Ž 19-30	
HS	**T-skóre**
20	**22**
21	**24**
22	**26**
23	**29**
24	**31**
25	**33**
26	**35**
27	**37**
28	**40**
29	**42**
30	**44**
31	**46**
32	**49**
33	**51**
34	**53**
35	**55**
36	**57**
37	**60**
38	**62**
39	**64**
40	**66**
41	**69**
42	**71**
43	**73**
44	**75**
45	**78**
46	**80**
47	**82**

Ž 30+	
HS	**T-skóre**
19	**21**
20	**23**
21	**25**
22	**27**
23	**29**
24	**31**
25	**34**
26	**36**
27	**38**
28	**40**
29	**42**
30	**44**
31	**46**
32	**48**
33	**50**
34	**52**
35	**54**
36	**56**
37	**58**
38	**60**
39	**62**
40	**65**
41	**67**
42	**69**
43	**71**
44	**73**
45	**75**
46	**77**

Metoda popisovaná v tomto textu není skutečným psychologickým testem! Vznikla v rámci cvičení z psychometrie na KPCH FF UPOL a je pouze didaktickou pomůckou. Jakékoli jiné využití je na vlastní nebezpečí.

43	**69**
44	**70**
45	**72**
46	**74**
47	**76**
48	**77**

47	**79**

Tabulka pro převod na T skór bez ohledu na věk a pohlaví:

celek	
HS	**T-skóre**
18	**21**
19	**23**
20	**25**
21	**27**
22	**29**
23	**31**
24	**33**
25	**35**
26	**38**
27	**40**
28	**42**
29	**44**
30	**46**
31	**48**
32	**50**
33	**52**
34	**54**
35	**56**
36	**58**
37	**60**
38	**62**

Metoda popisovaná v tomto textu není skutečným psychologickým testem! Vznikla v rámci cvičení z psychometrie na KPCH FF UPOL a je pouze didaktickou pomůckou. Jakékoli jiné využití je na vlastní nebezpečí.

39	**64**
40	**66**
41	**68**
42	**70**
43	**72**
44	**74**
45	**76**
46	**78**
47	**80**

Zhodnocení metody

Možnost vyzkoušet si vytvořit a vyhodnotit vlastní test je bezesporu zajímavá. Při celém procesu jsme si uvědomili, že se nejedná o nic lehkého, ba právě naopak. Proto jsme si také nyní vědomi nedostatků našeho testu. Pro zvýšení validity testu bychom do něj příště zařadili jednak více položek a také bychom je lépe formulovali. Uvědomujeme si, že některé položky nebyly položeny zcela jasně a byly zbytečně dlouhé. Objevila se též výtka na dvojité zápory, které by se zde neměly objevovat. Z toho důvodu bychom příště oslovili více respondentů ještě před zahájením sběru dat, aby nám sdělili své připomínky k položkám. Také bychom zařadili více inverzních položek. Pokud bychom dělali tento výzkum až po skončení kurzu, jistě bychom o jeho tvorbě přemýšleli jinak.

Použitá literatura

Čírtková, L. (1998). *Kriminální psychologie*. Praha: Eurounion

Čírtková, L. (2004). *Forenzní psychologie*. Plzeň: Aleš Čermák s.r.o.

Metoda popisovaná v tomto textu není skutečným psychologickým testem! Vznikla v rámci cvičení z psychometrie na KPCH FF UPOL a je pouze didaktickou pomůckou. Jakékoli jiné využití je na vlastní nebezpečí.